

Ludzie wśród gruzów

- o „warszawskich Robinsonach”.

BohaterON w Twojej Szkole 2023

Nauczycielko/Nauczycielu

otrzymujesz materiały edukacyjne przygotowane w ramach akcji BohaterON w Twojej Szkole 2023, z pomocą których przeprowadzisz lekcje z zakresu edukacji historyczno – patriotycznej na temat Powstania Warszawskiego.

Ludzie wśród gruzów – o „warszawskich Robinsonach” to propozycja 90-minutowych zajęć rekomendowanych dla uczniów szkół ponadpodstawowych. Scenariusz możesz realizować na lekcji historii, w ramach godziny wychowawczej bądź pozalekcyjnych spotkań z uczniami.

Podstawą scenariusza są kilkuminutowe animacje opisujące losy ludzi, którzy po upadku Powstania ukrywali się w ruinach Warszawy. Przygotowaliśmy pięć obrazkowych historii o sile oporu, wytrwałości i heroizmie warszawiaków, ale także wszechobecnym bólu, głodzie i strachu.

W trosce o odbiorców naszych materiałów zadaliśmy, aby omawiane treści oraz użyte narzędzia odpowiadały możliwościom poznawczym nastolatków.

Dziękujemy za włączanie z nami historii! Łącząc siły możemy sprawić, że stanie się ona żywa, zrozumiała i inspirująca.

Zespół **BohaterON**

Wskazówki dla prowadzącej/ego zajęcia:

Przed wyświetleniem animacji uprzedź młodzież, jakiego rodzaju treści za chwilę zobaczą. Pomimo ich, prawie już dorosłego wieku nie zakładaj, że grupa będzie potrafiła sama poradzić sobie z emocjami wywołanymi przez zaprezentowane materiały. Posiadana wiedza, świadomość historyczna i rozwinięta na tym etapie empatia mogą sprawić, że niektórzy uczniowie bardzo silnie zareagują na wyświetlony materiał. Po emisji pozwól młodzieży na spontaniczne dzielenie się reakcjami, słuchaj aktywnie i nie bój się rozmawiać o towarzyszących im emocjach. Jeśli zobaczysz, że cała grupa zareagowała bardzo uczuciowo, bądź gotowa/gotowy do modyfikacji zaplanowanych działań. Jeżeli emocjonalnie zareagują pojedyncze osoby z grupy - okaż im wsparcie, dając możliwość np. wyjścia na chwilę z klasy czy porozmawiania na osobności po zajęciach.

Wśród starszej młodzieży obok rzetelnego przekazu merytorycznego nadal bardzo ważne jest wspieranie procesu budowania postawy empatycznej. Omawiaj sytuacje przedstawione w animacjach z perspektywy jednostek i na konkretnych przykładach podkreślając różnorodność wyborów i postaw. Jak bohaterowie pomagali swoim chorym lub rannym towarzyszom? W jaki sposób dawali sobie wzajemnie nadzieję? Co robili, aby zachować człowieczeństwo? Jakie emocje im towarzyszyły? Staraj się nie tworzyć czarno-białego obrazu rzeczywistości, zwracaj również uwagę, aby ocenie uczniów poddawane były czyny, a nie sami bohaterowie. Z szacunku do nich, nie proś też uczniów, aby gdybali na temat tego, co oni zrobiliby na miejscu danej osoby.

Konsultacje psychologiczne: Magdalena Ostapczuk

Ludzie wśród gruzów

- o „warszawskich Robinsonach”.

Czas trwania

dwie jednostki lekcyjne ok. 90 min

Autorka

Alina Ślimak – polonistka w Liceum Ogólnokształcącym w Zespole Szkół w Dobrym Mieście, pasjonatka historii, realizatorka badawczych projektów edukacyjnych, autorka wielu nagrodzonych scenariuszy metodycznych z zakresu edukacji historycznej oraz dziedzictwa kulturowego, uhonorowana Nagrodą Brązowego BohaterONa 2020 w kategorii Nauczyciel

---

Grupa docelowa

uczniowie szkół ponadpodstawowych

Materiały do zajęć

- komputer z głośnikami i dostępem do internetu
- projektor oraz ekran
- koperty z zadaniami dla grup
- telefony komórkowe z dostępem do internetu

Materiały dydaktyczne

- animacje o pięciorgu warszawskich Robinsonach: Czesławie Lubaszce, Gabrieli Cybulskim, Marianie Uramowskim, Danucie Gałkowej, Janie Pęczkowskim, link: <https://www.youtube.com/bohateron>
- informacje biograficzne o pięciorgu warszawskich Robinsonach
- karta decyzji
- karty pracy nr 1 – plansza cichej dyskusji
- karta pracy nr 2
- zdjęcia zniszczonej Warszawy, link: <https://www.1944.pl/fototeka/warszawa-zniszczona,99.html> lub przygotowanie w klasie scenografii z wydrukowanych zdjęć zniszczonej Warszawy w 1944 r. lub wyświetlenie filmu „Miasto ruin” - powojenna Warszawa <https://www.youtube.com/watch?v=gOVg3P0uHN8>
- rysunek Bronisława Wojciecha Linkego pt. „Powrót” z cyklu „Kamienie krzyczą” link: <https://artinfo.pl/dzielo/powrot-do-kraju-1946-005>

Metody i formy pracy

dyskusja, dyskusja kierowana, metoda podawcza (pokaz zdjęć, pokaz rysunku, projekcja filmów), metoda aktywizująca (tworzenie karty decyzji), analiza dzieła sztuki, ukierunkowana praca z tekstem, praca w grupach, praca w parach, praca zbiorowa pod kierunkiem nauczyciela

---

Cele lekcji

Uczeń/uczennica:

- poznaje i rozumie pojęcie „Robinsonowie warszawscy” w kontekście uwarunkowań historycznych,
- poznaje wybrane biografie „Robinsonów warszawskich”,
- analizuje Nieliterackie teksty kultury (film, zdjęcie, rysunek),
- pogłębia umiejętności interpretacyjne tekstów kultury i źródeł historycznych,
- trenuje warsztat argumentacyjny,
- poszerza przestrzeń do refleksji nad zachowaniem człowieka w sytuacjach ekstremalnych.

→ Przebieg lekcji

Wprowadzenie **do 8 min**

Nauczyciel rozpoczyna lekcję od wyświetlenia zdjęć zniszczonej Warszawy po upadku Powstania Warszawskiego (link: <https://www.1944.pl/fototeka/warszawa-z-niszczona,99.html>) lub przygotowuje w klasie scenografię z wydrukowanych zdjęć zniszczonej Warszawy w 1944 r. /lub wyświetla film „Miasto ruin” - powojenna Warszawa <https://www.youtube.com/watch?v=gOVg3P0uHN8>

Wprowadzenie uczniów w tematykę Powstania Warszawskiego

Powstanie Warszawskie to zbrojne wystąpienie Polaków przeciwko III Rzeszy okupującej Warszawę od września 1939 r. Powstanie wybuchło 1 sierpnia i trwało do 2 października 1944 r. Było ono zorganizowane przez Armię Krajową (wojsko polskie w czasie II wojny światowej). Jego głównym celem było wyzwolenie Warszawy. Pomimo wielu zwycięstw w trakcie trwania walk powstanie zakończyło się porażką Polaków. Wybuch powstania i heroiczna walka nie byłyby możliwe bez bohaterstwa tysięcy Polaków, w tym dzieci i młodzieży.

Wprowadzenie uczniów w tematykę lekcji z wykorzystaniem następujących pytań:

- Czy wiecie kogo określamy mianem „Robinsonów warszawskich”?
- Kim byli „Robinsonowie warszawscy”?
- Dlaczego używamy określenia „Robinsonowie warszawscy”?

Wyjaśnienie nauczyciela

Po upadku powstania warszawskiego, na początku października 1944 roku, polscy żołnierze i cywile musieli opuścić miasto. Jednak około kilkaset osób zdecydowało się ukryć przed Niemcami w opustoszałych ruinach stolicy, żeby poczekać na ofensywę wojsk radzieckich i polskich. Części Robinsonów udało się przeżyć. Doczekali zdobycia Warszawy przez wojska radzieckie i polskie 17 stycznia 1945 roku. Historię „Robinsonów warszawskich” rzadko się przypomina, a najczęściej jedynie ze względu na wojenny dramatyzm ich przeżyć. Mimo że wszyscy, którzy zdecydowali się zostać w Warszawie musieli się ukrywać, żeby przeżyć, to ich losy byłyby bardzo różne i zależały od wielu czynników, często od przypadku. Dlaczego „Robinsonowie warszawscy”? - Ktoś kiedyś nazwał tak ukrywających się śmiałków i nazwa ta przyjęła się. Oni ukrywali się w gruzach, Robinson wiódł życie na bezludnej wyspie. Obie historie są zupełnie różne, ale łączy je życie w zamkniętej przestrzeni, samotne dla Robinsona Cruoe, najczęściej zaś w grupie - w przypadku „Robinsonów warszawskich”. Natomiast bardzo podobne były ich codzienne obawy, co przyniesie jutro. W trakcie dzisiejszej lekcji zastanowimy się nad podobieństwami i różnicami w przeżyciach Robinsonów, poruszymy też problem społecznych relacji w grupie ukrywających się i psychologicznej kondycji jednostki, funkcjonującej w tak ekstremalnych warunkach.

→ Moduł I

Praca w grupach **do 25 min**

Podział uczniów na 5 grup (4 - 5-osobowe /w zależności od liczebności uczniów w klasie). Każda z grup otrzymuje:

1. link do animacji/ losów jednego z Robinsonów
2. informacje biograficzne o bohaterze animacji
3. kartę decyzji
4. kartę pracy nr 1

Uczniowie pracują w grupach, oglądają film, czytają informacje biograficzne dotyczące postaci, wypełniają Kartę decyzji oraz realizują Kartę pracy nr 1 (planszę cichej dyskusji).

→ Moduł II

Praca zbiorowa pod kierunkiem nauczyciela **do 30 min**

Po zakończeniu pracy w grupach nauczyciel rozdaje uczniom Kartę pracy nr 2 i prezentuje wszystkie animowane filmy edukacyjne o „Robinsonach warszawskich”. Każda z grup przedstawia informacje pozostałym uczniom na temat losów, sytuacji dotyczących postaci: Czesława Lubaszki, Gabriela Cybulskiego, Mariana Uramowskiego, Danuty Gałkowej, Jana Pęczkowskiego. Uczniowie uzupełniają informacje w Karcie pracy nr 2.

Po uzupełnieniu Karty pracy nr 2 uczniowie omawiają zapisane przez siebie uwagi i spostrzeżenia, formułując wnioski końcowe:

- Co łączy relacje świadków?
- Co dzieli/różni relacje świadków?

Subiektywne wypowiedzi uczniów.

→ Moduł III **do 30 min**

Nauczyciel wyświetla na ekranie rysunek Bronisława Wojciecha Linkego pt. „Powrót” z cyklu „Kamienie krzyczą”

link: <https://artinfo.pl/dzielo/powrot-do-kraju-1946-005>

Rysunek, który widzicie nosi tytuł „Powrót”. Jakie emocje w Was wzbudza? Prawdopodobnie uczniowie zaproponują odpowiedzi pesymistyczne i optymistyczne: smutek, ból, cierpienie, ale również nadzieja, radość z powrotu...

Praca w parach. Nauczyciel wyświetla uczniom polecenia. Przyjrzyjcie się reprodukcji grafiki Bronisława Wojciecha Linkego i wykonajcie polecenia.

1. Dlaczego autor tematem swojego dzieła uczynił Warszawę?
2. Scharakteryzuj elementy widoczne w obrazie. Określ, czy są one realistyczne, czy też ich znaczenie jest metaforyczne. Wyłóż sens symboli.
3. Odpowiedz, dlaczego Linke w swoim dziele ukazał elementy ludzkiego ciała. Wyjaśnij, jaki ma to związek z tytułem cyklu akwareli („Kamienie krzyczą”).
4. W jaki sposób rysunek Linkego łączy się z historią „Robinsonów warszawskich”?

Podsumowanie **do 7 min**

Przed zakończeniem lekcji przypomnij przebieg zajęć i krótko podsumuj poruszone tematy. Zapytaj, czy ktoś chciałby podzielić się swoimi wrażeniami lub końcowymi refleksjami. W ramach ewaluacji możesz poprosić uczniów i uczennice, by na karteczkach zanotowali odpowiedzi na jedno z pytań:

- Czego się nauczyłeś/nauczyłaś?
- Czego Ci brakowało?
- O czym chciałbyś dowiedzieć się więcej?

Podziękuj uczniom i uczennicom za pracę i zakończ lekcję.

BIOGRAM

→ Czesław Lubaszka

Czesław Lubaszka urodził się w 1915 roku w Moczyłowie pod Warszawą. Po śmierci ojca w wieku 16 lat podjął decyzję pomocy rodzinie i wyjechał do stolicy w poszukiwaniu pracy. Szybko zatrudnił się w jednej z warszawskich piekarni, rozpoczynając naukę zawodu piekarza. Już w pierwszych miesiącach został spostrzeżony jako solidny i dobry pracownik, a po roku awansował na stanowisko piecowego, co w hierarchii zawodu piekarza było dużym wyróżnieniem. W czasie okupacji pracował w piekarni na Powiślu, a w domu przy ul. Siennej róg Twardej udało mu się adaptować domową kuchnię na piec piekarski i kilka razy w tygodniu wypiekał chleb. Podczas powstania warszawskiego piekł pieczywo dla walczących powstańców z mąki przydzielonej przez kierownictwo Armii Krajowej. W jego mieszkaniu w pierwszych dniach powstania był punkt rekrutacyjny do oddziałów powstańczych. Po upadku powstania zdecydował się ukrywać w zrujnowanej Warszawie stając się jednym z Robinsonów. Po wojnie jesienią 1945 roku postanowił z zaprzyjaźnionym piekarzem uruchomić jedną z pierwszych piekarni w Warszawie przy ul. Śniadeckich.

BIOGRAM

→ Gabriel Cybulski

Pięć miesięcy i dziewięć dni – tyle czasu Gabriel Cybulski przetrwał w ruinach miasta. Gabriel Cybulski był świadkiem rzezi Woli (eksterminacja mieszkańców warszawskiej dzielnicy Wola dokonana przez oddziały SS i policji niemieckiej na początku sierpnia 1944 roku, w pierwszych dniach powstania warszawskiego). Mieszkańców Woli – wśród nich Gabriela Cybulskiego - pędzono pod stanowiska karabinów maszynowych. Szli pod eskortą na pewną śmierć. Z szeregu jednej z tych grup wyskoczył Cybulski i Roman NN. Zanim padły niemieckie strzały, śmiałkowie wskoczyli do płonącego budynku przy Oгородowej. Gabriel Cybulski, potężnie poparzony, przetrwał w tej kryjówce pięć miesięcy i dziewięć dni. Wspominał: „Na razie musimy tu przeczekać. Może coś się wyjaśni. Jest 7 sierpnia. Siedzimy w byłej łazience, byłego domu, jeszcze nie byli ludzie. Póki się żyje, trzeba mieć nadzieję. I trzeba działać. Znaleźliśmy się w warunkach trudniejszych od tych, jakie miał Robinson Cruzoe na bezludnej wyspie. Podobni małpom - bez ubrania, butów, żywności, bez podstawowych źródeł egzystencji i urządzeń umożliwiających tę egzystencję. Mamy jednak pewną wyższość nad małpami: możemy coś wymyślić.

BIOGRAM

→ Marian Uramowski

Marian Uramowski urodził się w 1908 roku, zmarł w 1986 r., posługiwał się w czasie wojny pseudonimem „Kora”; kapral, Robinson Warszawski, przydzielony do Komendy Głównej Armii Krajowej - pułk „Baszta” - VI batalion WSOP (Wojskowa Służba Ochrony Powstania), walczył w czasie Powstania Warszawskiego na Mokotowie. Nie chciał iść do niewoli, znalazł kryjówkę na strychu w budynku na rogu Puławskiej i Szustra. Marian Uramowski samotnie ukrywał się od końca września 1944 r. aż do wyzwolenia, starał się zachowywać pozory normalności. Znalazł lustro, brzytwę, mydło i codziennie się golił. Na ścianie zrobił kalendarz i odliczał dni. Ze strychu obserwował miasto, stamtąd wypatrzył studnię, ale stale oblegali to miejsce Niemcy. Uramowski rozpoznał ich porządek dnia i wykorzystywał krótkie momenty, żeby zaczerpnąć wody. Kiedy przyszła zima i spadł śnieg, bał się wychodzić, by nie zostawić śladów. Pod koniec roku trzymiesięczna izolacja spowodowała załamanie psychiczne. Wkrótce podjął próbę wyjścia z miasta, udało mu się opuścić zniszczoną Warszawę.

BIOGRAM

→ Danuta Gałkowa

Danuta Józefa Gałkowa, pseudonim „Blondynka”, sanitariuszka - łączniczka / „Robinson warszawski”, urodziła się w 1924 roku w Warszawie, zmarła w 2018 r. Przed wojną uczęszczała do Publicznej Szkoły Powszechnej nr 136 im. Królowej Jadwigi w Warszawie. Tam wstąpiła do drużyny ZHP im. Emilii Plater. W latach okupacji była uczennicą Gimnazjum im. Heleny Grabowskiej przy ul. Królewskiej 16. Działała w konspiracji, w Armii Krajowej w XI zgrupowaniu (batalion) „Chrobry” - 2. kompania - pluton 174. Przeszła szkolenie sanitarne - m.in. w IV Klinice Chirurgicznej przy ul. Nowogrodzkiej 75 (Szpital Dzieciątka Jezus). Kilkakrotnie uczestniczyła w rozpoznaniu osób narodowości polskiej współpracujących z Niemcami. Powstanie rozpoczęła jako komendantka (patrolowa) sanitariatu kompanii, lecz po kilku dniach poprosiła o przeniesienie do drużyny liniowej kpr. pchor. „Eleganta” (Mieczysław Gałka). Przeszła szlak bojowy w czasie Powstania Warszawskiego z Woli na Stare Miasto. Po zajęciu Starego Miasta przez oddziały niemieckie wyniosła z podpalonego szpitala polowego „Pod Krzywą Latarnią” (Podwale 25) dwudziestu jeden ciężko rannych, z którymi przez kolejne tygodnie ukrywała się w ruinach przy ul. Długiej 1-3. Z ruin wyszła już po kapitulacji powstania - 8 października 1944 r., gdy na ul. Freta spotkała patrol Czerwonego Krzyża. Z rannych, którymi opiekowała się w piwnicy, do tego dnia przeżyło jedynie dwóch: „Elegant” i „Edek”. Pracownicy Czerwonego Krzyża skierowali ją do Szpitala Wolskiego przy ul. Płockiej 26. W ciągu nocy przewiozła swoich rannych na Wolę, gdzie „Elegantowi” amputowano nogę. 22 października wraz z rannymi wyjechała do szpitala w Krakowie. Z krakowskiego RGO (Rada Główna Opiekuńcza) uzyskała nowe dokumenty i wyjechała z „Elegantem” na wieś, do jego rodziny. W marcu 1945 r. powróciła do Warszawy. Zamieszkała na rodzinnej Pradze i tam 15 kwietnia poślubiła Mieczysława Gałkę.

BIOGRAM →

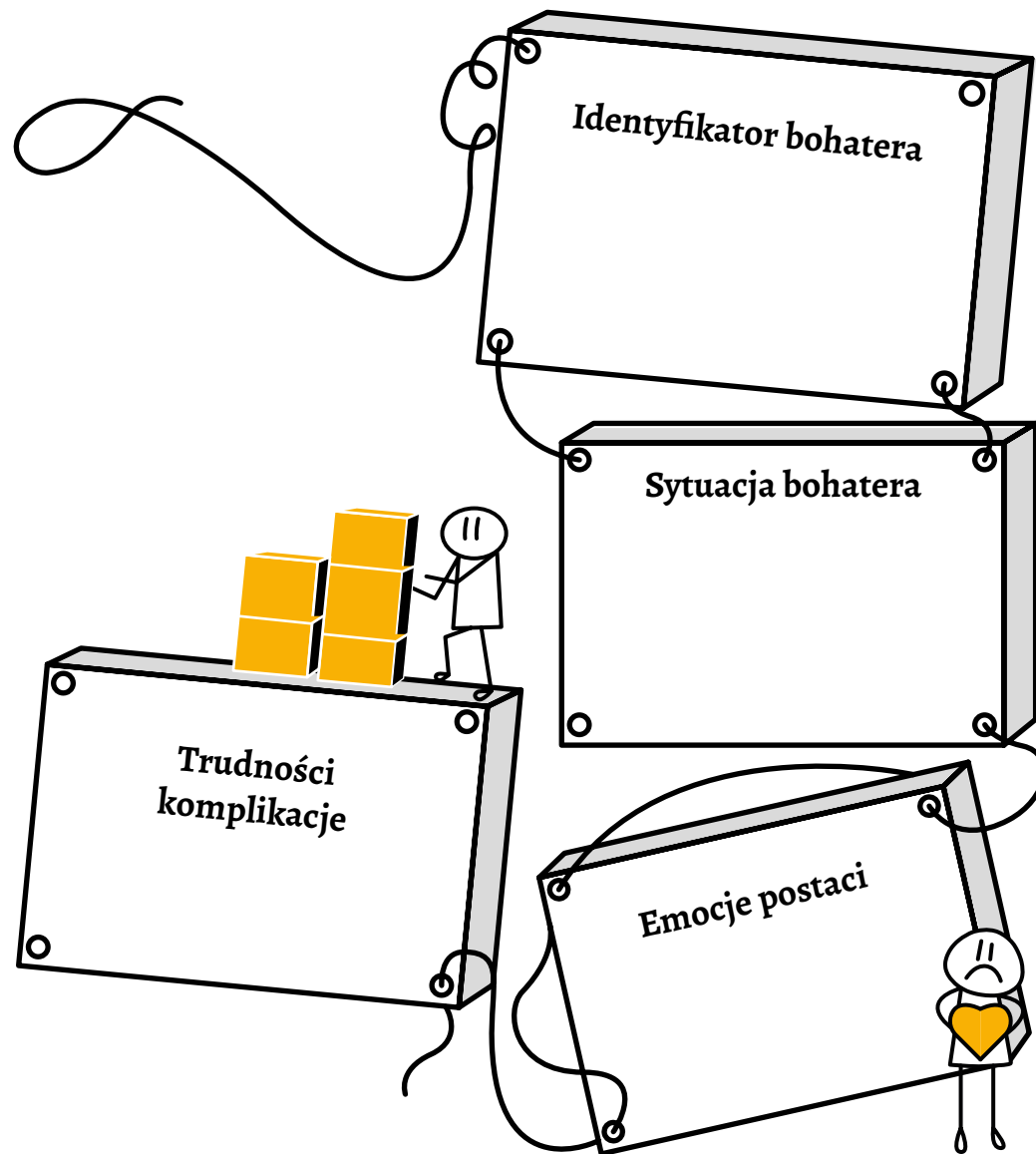
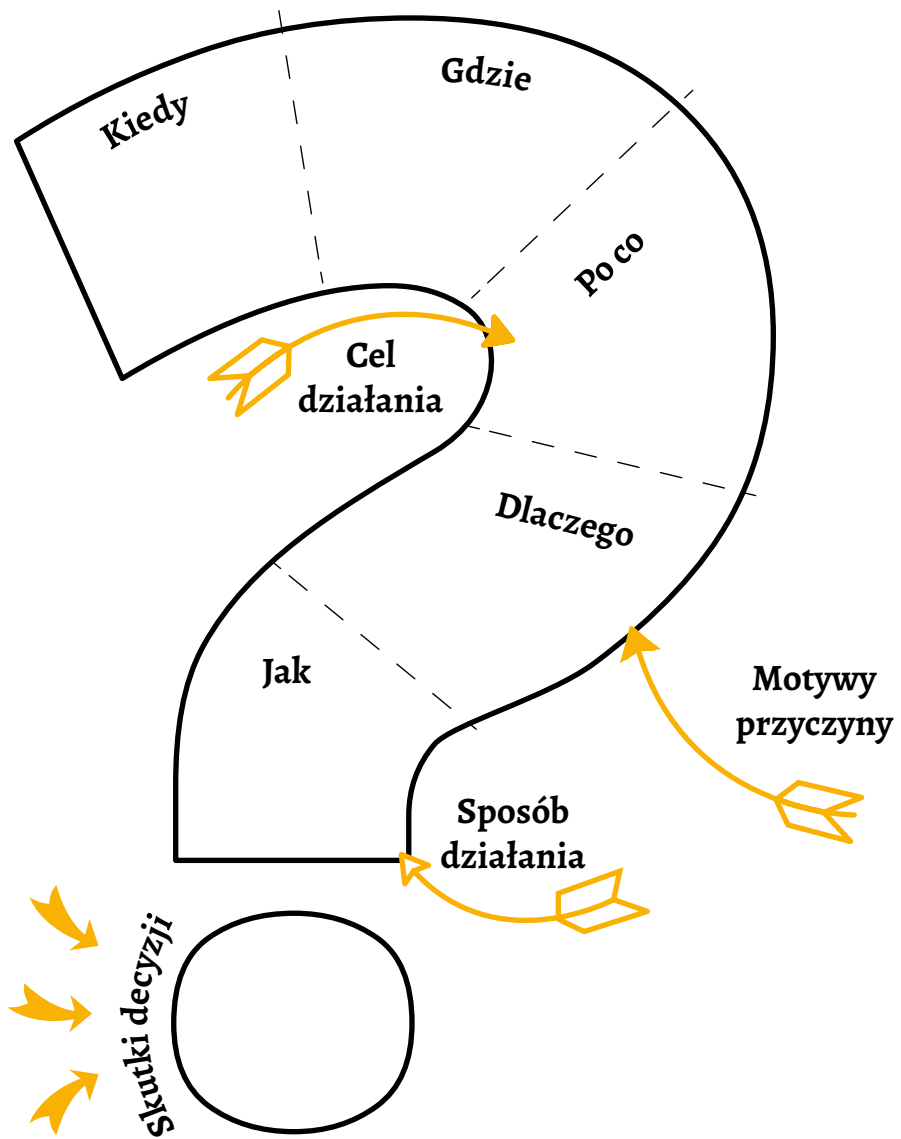
→ Jan Pęczkowski

Jan Pęczkowski urodził się w 1923 roku, zmarł w 1991 r. posługiwał się w czasie wojny pseudonimami „Kamiński”, „Jan”; starszy strzelec/Robinson Warszawski, działał w konspiracji, w Armii Krajowej przydzielony do zgrupowania „Radosław” - batalion „Miotła” - pluton „Torpedy”, po rozwiązaniu „Miotły” w batalionie „Czata 49”; - od 3.09.1944 r. odcinek bojowy „Sarna” - kompania por. „Szczęsnego” - pluton „Torpedy”. W czasie Powstania Warszawskiego przeszedł szlak bojowy przez Wolę - Stare Miasto - kanały - Śródmieście Północ - Śródmieście Południe. W nocy z 30 na 31 sierpnia grupa powstańców dotarła kanałem pod plac Bankowy. Z kanału udało się wyjść tylko piętnastu powstańcom. Był wśród nich Pęczkowski. Niestety, Niemcy – silnym ogniem karabinów maszynowych – odparli desant, Pęczkowski osłaniał odwrót kolegów. Kiedy został sam na placu, potężny wybuch granatu przesunął żeliwną płytę, tak nieszczęśliwie, że zasłoniła wąż do kanału. Pęczkowski został sam wśród ruin i Niemców. Początkowo Pęczkowski błąkał się sam wśród gruzów, w końcu znalazł jeszcze dwóch towarzyszy. Na kryjówkę wybrali zrujnowaną wieżę kościoła św. Antoniego przy ul. Senatorskiej. Na szczyt wieży nie prowadziły już spalone schody. Zrobili więc sznurową drabinę z ubrań, firanek i kabli. W dzień siedzieli wysoko w swojej kryjówce. Ciągłe słyszeli okrzyki i strzały. To Niemcy rozstrzeliwali odnalezionych w ruinach. Na noc opuszczali drabinę i wyruszali na łowy. Raz znaleźli w ruinach worek mąki, innym razem przyciągnęli piecyk, sienniki i puszki z konserwami. Dni stawały się coraz krótsze i chłodniejsze. Trzej mężczyźni, zawieszani w swej kryjówce nad ruinami miasta, stracili poczucie czasu.

Wreszcie w połowie listopada spadł śnieg. Nie mogli już liczyć na wyprawę po jedzenie, gdyż na śniegu pozostawały ślady butów. Uratować mógł ich już tylko cud. I cud się zdarzył. Któregoś dnia usłyszeli gwar rozmów. To Niemcy przywieźli do Warszawy grupę mieszkańców Czechowic, aby załadowali na furmanki szabrowane przez okupanta mienie. Pęczkowski zsunął się po sznurowej drabinie, podczołgał do pracujących robotników. „Jestem z Ursusa” wyszeptał. Nikt go początkowo nie poznał. Był brudny, od jakiegoś się czasu nie golił. Policzki dawno mu zapadły z głodu. „Jestem z Ursusa – powtórzył. – Jestem synem Antoniego Pęczkowskiego”. Wtedy ktoś wykrzyknął: „Niesamowita historia!”. Podbiegł z rozwartymi ramionami do człowieka z gruzów i serdecznie go uściskał. „Janku nie jesteś duchem?” zapytał, bo w Ursusie wszyscy już wiedzieli, że Janek Pęczkowski zginął w końcu sierpnia w walkach na placu Bankowym. Przekupiono wartownika, Czecha wcielonego do armii niemieckiej i „Warszawski Robinson” mógł opuścić miasto.

Jan Pęczkowski do końca życia był człowiekiem bardzo aktywnym. Jego dziełem są m.in. wszystkie tablice upamiętniające Armię Krajową w ursuskich kościołach św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny w starym Ursusie oraz Matki Bożej Fatimskiej na osiedlu Niedźwiadek. Sygnował je „Warszawski Robinson”, nawiązując do wielu tygodni spędzonych w ruinach ukochanej stolicy

W jaki sposób świadek pamięta przeżyte miesiące w kryjówce?

← Jak człowiek zachowuje się w sytuacjach ekstremalnych? →

Czego możesz dowiedzieć się dla siebie z tej opowieści?

.....

← Dlaczego właśnie te? →

Jakie fakty zapadły Ci w pamięci?

Relacja „Robinsona”	Gdzie najczęściej ukrywali się „Robinsonowie”?	Jak znajdowali jedzenie?	Skąd brali wodę?	Co dla „Robinsonów” było najbardziej uciążliwe?	Jak spędzali czas w kryjówkach?	Jakie uczucia/emocje towarzyszyły „Robinsonom” podczas ukrywania się?
Czesław Lubaszka						
Gabriel Cybulski						
Marian Uramowski						
Danuta Gałkova						
Jan Pęczkowski						
WNIOSKI: Co łączy relacje świadków?						
Co dzieli/różni relacje świadków?						

